

JOSEF BURG (1912–2009)

ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU

Josef Burg (1912–2009)

(Abstract)*

The following article is about the life and activity of Josef Burg (May 30, 1912 – August 10, 2009), a Jewish Yiddish writer, author, publisher and journalist. He was born on May 30, 1912, in Vyzhnytsia, in Bukovina, a former province of Austria-Hungary. In 1924, his family moved to Chernivtsi, where he attended the traditional Jewish primary school. Then he went to study German language and literature in Vienna, until 1938. The ascension of the national-socialist movement and the anti-Semitic actions that began in Vienna at that time forced him to interrupt his studies. He tried to flee to England, but he was refused the transit visa. After he returned to Chernivtsi, the Romanian authorities denied him his Romanian citizenship, so he took refuge in the Soviet Union. Burg survived the Holocaust during World War II, but lost his entire family. He took refuge in the Soviet Union, where he worked mainly as a German teacher. He returned to Chernivtsi in 1958 and it was only after 1980 that he was allowed to publish his works. He wrote in Yiddish, but he was translated in many other languages. His works have an autobiographical character, focusing on childhood, his native town, the simple Jewish people, as well as on war, refuge, persecution and Holocaust. In 1990, Burg revived the *Chernovitser Bleter* newspaper, where he published his first important story (1934) and which was banned before the beginning of the Second World War. He died on August 10, 2009, in Chernivtsi, Ukraine, at the age of 97. Josef Burg was awarded the Segal Prize (Israel, 1992) for Yiddish writings, the Gold Medal of Honour for Services to the Republic of Austria (2002), the Austrian Cross of Honour for Science and Art, 1st class (2007) and the Theodor Kramer Prize (Austria, 2009). He received the titles of “Honoured Worker of Culture of Ukraine” (1993) and “Honorary Citizen of Chernivtsi” (1997).

Keywords: Josef Burg, Bukovina, Soviet Union, Chernivtsi, Yiddish writer, literature.

Martor al lumii vechiului „Shtetl”, devenit de multă vreme un mit, scriitorul Josef Burg* s-a născut în 30 mai 1912, în Vijnița, o așezare cu populație aproape în

* Sursa fotografiei: [https://alchetron.com/Josef-Burg-\(writer\)](https://alchetron.com/Josef-Burg-(writer)).

totalitate evreiască, vorbitoare de idiș, și un important centru al chassidismului din Bucovina, mica provincie de la periferia Imperiului Austro-Ungar.

Datele biografice sunt relativ sumare și se cunosc din propriile sale relatări consemnate sau înregistrate cu prilejul interviurilor. Se știe că strămoșii lui Josef



Burg făceau parte din clasa modestă a meșteșugarilor, tăietorilor de lemne și țăranilor evrei, iar tatăl său a fost plutaș pe râul Ceremuș¹. Josef Burg urmează, la Vijnîța, cursurile școlii primare tradiționale evreiești, numită și „Cheder”. Talentul de prozator îl însușește de la dascălul său, un om cu o solidă cultură religioasă și cu calități pedagogice deosebite, pe care îl descrie ca pe „un poet” care „povestea întâmplările din Biblie cu atât de mult entuziasm, într-o limbă atât de minunată, de naivă, cu multe descrieri bogate și fantastice – aceasta era literatură. Dacă am devenit un scriitor de limbă idiș, atunci o datorez, în primul rând, celui care, prin povești, mi-a

făcut cunoscută o lume plină de miracole”².

La vârsta de 14 ani, în anul 1924, Josef Burg se mută împreună cu părinții, frații și surorile lui la Cernăuți. Urmează cursurile Seminarului Pedagogic Evreiesc, unde, sub îndrumarea poetului și fabulistului Elieser Steinberg, face primele încercări literare în limba idiș. Din 1930, se dedică tot mai intens acestei preocupări.

Între anii 1934 și 1938, urmează cursurile de germanistică la Universitatea din Viena. Locuiește la mătușa sa³ și se dedică studiului și întâlnirilor cu colegii săi evrei, pasionați de literatură (Mendel Neugröschel, Ber Horowitz, Melech Rawicz), după modelul autorilor consacrați, precum Karl Kraus, Arthur Schnitzler sau Franz Werfel, la vestita Café Central a capitalei austriece.

Debutează literar în anul 1934, în săptămânalul „Chernovitser bleter” (Foi cernăuțene), cu povestirea *Oifn splaw / Auf dem Floss* (Pe plută). În 1939, îi apare la București primul volum de proză scurtă, intitulat *Oifn tschermusch / Auf dem Czeremosz* (Pe Ceremuș), iar un an mai târziu volumul *Ssam / Gift. Zwei Erzählungen* (Otravă. Două povestiri).

¹ <http://www.litde.com/sonstige/jene-welt-von-der-wir-wenig-wissen-einige-anmerkungen-zu-josef-burg.php> (8.07.2019).

² Ortfried Kotzian, „Josef Burg zum 100. Geburtstag, als jiddischer Schriftsteller Wanderer zwischen vielen Welten” (100 de ani de la nașterea lui Josef Burg, scriitor de limbă idiș, călător între multe lumi), în „Analele Bucovinei”, anul XX, nr. 1 (40), Rădăuți – București, Editura Academiei Române, 2013, p. 8. În original: „Er hat die biblischen Ereignisse mit einer solchen Begeisterung wiedererzählt, in einer so großartigen, naiven Sprache, mit derart reichen, phantastischen Bildern – das war Literatur. Wenn ich jiddischer Schriftsteller geworden bin, dann habe ich das in erster Linie meinem Rebben zu verdanken, der mich durch seine Erzählungen eine Welt voller Wunder vermittelt hat”.

³ https://austria-forum.org/af/Biographien/Burg%2C_Josef (9.07.2019).

În anul 1938, an care marchează anexarea Austriei de către Germania, Josef Burg este nevoit să-și întrerupă studiile⁴. Despre evenimentele care se petreceau atunci, în plină ascensiune a național-socialismului, scriitorul spunea următoarele: „Adversarii naziștilor au venit de la periferia Vienei în centrul orașului cu pumnii strânși. (...) În final, austriecii erau mai naziști decât germanii înșiși”⁵.

Viața lui Josef Burg, un „bucovien” – combinație între cuvintele *Bukowiner/bucovinean* și *Wiener/vienez* – a fost marcată de grele încercări. În cursul vieții sale, a deținut patru naționalități, fără să aibă multă vreme un domiciliu stabil. În martie 1938, în calitate de cetățean român, încă se mai simțea relativ ferit de persecuțiile antisemite. Încearcă să emigreze în Anglia și pleacă, la sfatul unui prieten, la Praga, intenționând apoi să treacă prin Franța. Ambasada germană din Praga refuză să-i acorde viza de tranzit, așa încât Josef Burg se întoarce la Cernăuți în același an. Acolo, autoritățile române îi anulează cetățenia română, scriitorul nefiind în stare să dovedească cu documente domiciliul anterior al familiei sale în Cernăuți, deoarece multe dintre arhive fuseseră distruse în Primul Război Mondial⁶. În anul 1941, este forțat să plece, odată cu Armata Roșie, ca apatrid, în URSS. Își câștigă existența muncind ca profesor la Saratov, în așa-numita Republică Socialistă Sovietică Autonomă Germană Volga, unde predă copiilor germani limba și literatura maternă. Ulterior, de frica deportărilor în Siberia, se refugiază în Samarkand (Uzbekistan), unde lucrează într-un colhoz timp de un an de zile. La puțin timp după aceea, este mobilizat și trimis în Rusia centrală⁷.

La sfârșitul războiului, Josef Burg ajunge la Moscova, unde se aflau numeroși scriitori evrei renumiți. În anul 1946, este trimis de către Ministerul Educației la Universitatea din Ivanovo. Aici predă limba și literatura germană unei clase de 20 de studenți, printre care o va cunoaște și pe cea care avea să-i devină soție. După căsătorie, Josef Burg se mută la Stalingrad, apoi în Caucaz, unde se naște fiica sa, Mariana⁸.

În anul 1947, Josef Burg redactează o lucrare despre volumul *Buch der Lieder* (Cartea cântecelor), semnat de Heinrich Heine, dar nu i se permite să o publice, fiind acuzat de „cosmopolitism”. Predă limba și literatura germană la universitățile din Celeabinsk, Pyatigorsk și Nalcik⁹.

Se reîntoarce la Cernăuți în anul 1957. Aici, spune el, „fiecare pas e un oftat”, deoarece reîntâlnirea cu orașul copilăriei sale este una dramatică: mama, sora, mulți dintre prietenii și cunoscuții săi nu mai erau în viață. Împreună cu soția și fiica sa, încă la o vârstă fragedă, face față cu greu condițiilor dificile din orașul afectat de conflictele interne, de lipsa locurilor de muncă și a locuințelor.

⁴ Vezi: <http://www.hagalil.com/archiv/2000/02/burg.htm> (10.06.2018).

⁵ *Ibidem*.

⁶ <https://uwevonseltmann.wordpress.com/2007/02/04/eine-stunde-zur-nacht-ist-noch-nicht-nacht> (8.07.2019).

⁷ https://austria-forum.org/af/Biographien/Burg%2C_Josef (9.07.2019).

⁸ *Ibidem*.

⁹ Чернівецька Обласна Універсальна Наукова Бібліотека ім. Михайла Івасюка, *До 100-річчя від дня народження Йосиф Бург. Біобібліографічний покажчик*, Чернівці, 2012, p. 8.

În anul 1962, pentru prima dată în perioada postbelică, publică o povestire în periodicul literar „Советіш геймланд” („Радянська батьківщина”)/„Sovetish heymland” („Radyans’ka bat’kivshchyna”), care își încere apariția în idiș la Moscova. Între anii 1960 și 1970, colaborează la ziarul „Радянська Буковина”/„Radyans’ka Bukovyna”¹⁰.

Anul 1980 marchează, după o lungă perioadă de interdicție, afirmarea publică a lui Josef Burg în calitate de scriitor, prin apariția volumului *Dos leben geit waiter. Derzeilungen, Nowelen, Skizen/Das Leben geht weiter. Erzählungen, Novellen, Skizzen* (Viața merge mai departe. Povestiri, nuvele, schițe). În anul 1983, publică *Iberuk fun tsajtn*, iar în anul 1988 *Ein Gesang über allen Gesängen. Erzählungen und Skizzen* (Un cântec despre toate cântecele).

În scrierile sale de început, cu un pronunțat caracter autobiografic, Josef Burg evocă cu melancolie și expresivitate micul oraș al copilăriei sale, Vijnița, și râul Ceremuș, în jurul cărora era concentrată o lume de oameni simpli, truditari, reprezentanți ale celor mai vechi profesii, aproape „biblice” (țărani, cosași, agricultori, tăietori de lemne, păstori).

Tematica lucrărilor sale de mai târziu se axează pe viața, cultura și suferințele bucovinenilor în perioada habsburgică, național-socialistă și sovietică, dar mai ales pe tragedia antisemitismului, care l-a marcat profund, ca și pe alți evrei bucovineni, și care a zguduit din temelii, prin absurdul ei, bazele demnității și identității umane. A fost tradus în germană, rusă, poloneză, engleză și ucraineană. Editura germană Hans Boldt din Winsen/Luhe a început, în urmă cu câțiva ani, publicarea seriei de volume *Der Erzähler Josef Burg* (Povestitorul Josef Burg)¹¹, prin care ediții vechi ale lucrărilor autorului, păstrate astăzi doar în biblioteci și arhive, văd din nou lumina tiparului.

Întrebat odată, într-un interviu, despre ce înseamnă, în viziunea lui, patria, Josef Burg a răspuns: „Patria este vântul care foșnește, este tot ceea ce te înconjoară: pădurile, pietrele și munții, cu poveștile lor, este sufletul meu; patria înseamnă cărțile bunicilor și ale străbunicilor mei, înseamnă prima mea iubire, înseamnă dor”¹².

Pentru Josef Burg, „călător prin mai multe lumi”¹³, patria a fost și a rămas Bucovina: „Când m-am născut, patria noastră era Austria, capitala noastră era Viena și Franz Josef – împăratul nostru. Când eram copil, patria noastră era România, capitala era București și Ferdinand, rege. Când am devenit adult, patria era Uniunea Sovietică, Moscova era capitala și Stalin era «părintele tuturor popoarelor». Însă, eu nu sunt nici austriac, nici român, nici sovietic sau rus, ci bucovinean... Aici m-am născut. Oriunde aș fi, sunt bucovinean”¹⁴.

Pentru Josef Burg actul scrierii, în sine, avea o încărcătură emoțională deosebită: „De câte ori începeam să scriu, de atâtea ori trebuia să mă opresc. Fiecare rând

¹⁰ *Ibidem*, p. 9.

¹¹ Traducerile din idiș sunt realizate de Beate Petras și Armin Eidherr.

¹² <http://www.jmw.at/de/events/die-jiddische-welt-von-gestern-josef-burg...> (5.06.2018).

¹³ Ortfried Kotzian, *op. cit.*, p. 5.

¹⁴ <http://www.jmw.at/de/events/die-jiddische-welt-von-gestern-josef-burg...> (5.06.2018).

așternut pe hârtie era ca o durere în inimă, iar cuvintele parcă îmi ardeau în minte. Până când rândurile mele împotmolite mă trezeau noaptea, ca și cum mă rugau să mă grăbesc. Pe jumătate adormit, luam până și o lăsam să scrie singură, iar orele tăcute ale nopții se umpleau de neliniștea și antagonismul unei vremi de mult apuse¹⁵. Chiar și traducerile din idiș în limba germană „trădează” talentul său de povestitor, iar textele tipărite în formatul original stau mărturie pentru ceea ce el spunea, citându-l pe unul dintre foștii săi profesori: „idiș este o limbă în sine”. Prin scrierile sale, Josef Burg, „ultimul «alergător de cursă lungă» al acestei limbi”¹⁶, a reușit să salveze pentru posteritate un crâmpci dintr-o lume care își avea un loc și un rost în Bucovina de altă dată.

Dintre volumele publicate, mai amintim: *A farschpetikter echo/Ein verspätetes Echo* (Un ecou întârziat) (1990); *Zwey weltn* (1997), *Zewikelte stetschkes* (ediție originală în limba ucraineană) (1997), *Irrfahrten* (Odisee) (2000), *Sterne altern nicht. Ausgewählte Erzählungen* (Stelele nu îmbătrânesc. Selecție de povestiri) (2004); *Gift. Erzählungen* (Otravă. Povestiri) (2005); *Dämmerung. Erzählungen* (Înserare. Povestiri) (2006); *Mein Czernowitz. Erzählungen.* (Cernăuțiul meu. Povestiri) (2006); *Begegnungen – Eine Karpatenreise. Erzählungen* (Întâlniri – O călătorie prin Munții Carpați. Povestiri) (2006); *Über jiddische Dichter. Erinnerungen* (Despre poeții de limbă idiș. Amintiri) (2007); *Ein Stück trockenes Brot. Ausgewählte Erzählungen* (O bucată de pâine uscată. Povestiri alese) (2008).

Lucrările lui Josef Burg s-au bucurat și se bucură de o foarte bună receptare în presa de limbă germană de după 1990. După apariția volumului *Un ecou întârziat*, periodicul elvețian „Der Landbote” scria: „Proza lui Josef Burg se înțelege ca document cu valoare socială și cultural-istorică. În același timp, ea evocă atmosfera acelor istorii fantomatice povestite în Bucovina secole de-a rândul. Aici, oamenii trăiau înconjurați de taine, minuni și cu credința aproape naivă în inepuizabila înțelepciune a lui Dumnezeu”¹⁷.

Josef Burg a reactivat, în anul 1990, periodicul „Chernovitser Bleter”. De la sfârșitul anilor '80 s-a aflat la conducerea Asociației Regionale Culturale Evreiești „E. Steinberg” și a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din Ucraina în anul

¹⁵ <http://www.kirchheimverlag.de/belletristik/josefburg-echo.htm> (30.05.2019). În original: „So oft ich zu schreiben begann, so oft mußte ich wieder abbrechen. Etwas griff mir bei jeder niedergeschriebenen Zeile ans Herz, und die Worte brannten im Hirn. Bis mich die aufgestauten Zeilen meines Nachts aus dem Schlaf rissen, als wollten sie mich um Beharrlichkeit bitten. Ich griff im Halbschlaf zur Feder, willig ließ sie sich führen, und die stillen Nachtstunden waren angefüllt mit der Unrast und dem Widerstreit einer fern zurückliegenden Zeit”.

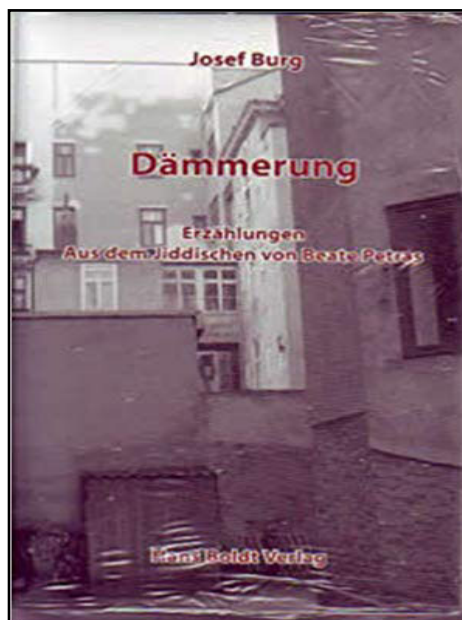
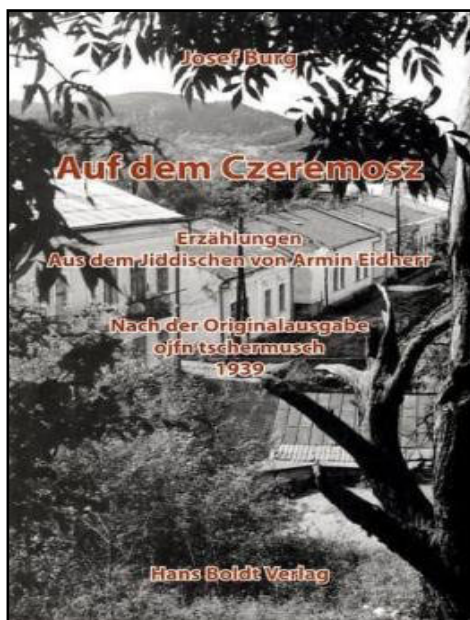
¹⁶ Otto Brusatti, Christoph Lingg, *Apropos Czernowitz* (Apropos Cernăuți), Viena – Köln – Weimar, 1999, p. 56–57. În original: „[...] man mache noch seine Reverenz bei Herrn Josef Burg. Er spricht deutsch. Er schreibt als einer der letzten noch jiddisch. Er wird auch im Westen verlegt. Nicht weil seine Geschichten so toll sind. Eher deswegen, weil er eben der Finalläufer dieser Sprache ist”.

¹⁷ <http://www.kirchheimverlag.de/belletristik/josefburg-echo.htm> (30.05.2019). În original: „Die Prosa des Josef Burg versteht sich als sozial- und kulturhistorisches Dokument. Gleichzeitig evokiert sie die Atmosphäre jener gespenstischen Geschichten, die in der Bukowina über Jahrhunderte weitergetragen wurden. Man lebte hier umgeben von Geheimnissen, Zaubereien und einem fast naiven Glauben an Gottes unerschöpfliche Weisheit”.

1989. Scriitorul a primit Premiul Segal pentru opera scrisă în idiș, din partea statului Israel (1992), titlul de Activist Cultural Emerit al Ucrainei (1993), Medalia de Aur pentru Servicii către Republica Austria (2002), Ordinul pentru Merit al Republicii Federale Germania, în grad de comandor, la aniversarea a 90 de ani, pentru contribuția deosebită la promovarea unității culturale germane și a ideii de umanism și înțelegere între națiuni, în operele sale, Crucea de Onoare Austriacă pentru Știință și Artă, clasa I (2007) și Premiul „Theodor Kramer” pentru activitate literară și rezistență în exil (2009). De asemenea, în anul 1997 a fost numit cetățean de onoare al orașului Cernăuți.

În octombrie 2011, la inițiativa societății caritabile „Mirjam” (director Elias Hoch) și a personalităților culturale din Cernăuți a fost montată o placă memorială pe locuința din Strada Andrij Sheptytsky nr. 13, unde Josef Burg a trăit timp de peste 20 de ani. De asemenea, una dintre străzile din Vijnița îi poartă numele¹⁸. A rămas, până la sfârșitul vieții, un om care a visat la o Europă unită, după modelul multicultural al Bucovinei de altă dată, locul în care, după cum spunea renumitul Paul Celan, „trăiau oameni și cărți”.

Josef Burg a trecut la cele veșnice în 10 august 2009, în Cernăuți, la vârsta de 97 de ani. A fost înmormântat aproape de soția sa, în Cimitirul Central din Cernăuți. Arhiva sa personală se află la Viena, la Biblioteca Națională Austriacă.



Copertele volumelor *Pe Ceremuș* și *Înserare*, Winsen/Luhe, Hans Boldt, 2005.

¹⁸ Чернівецька Обласна Універсальна Наукова Бібліотека ім. Михайла Івасюка, *До 100-річчя від дня народження Йосиф Бург. Біобібліографічний покажчик*, Чернівці, 2012, p. 10.



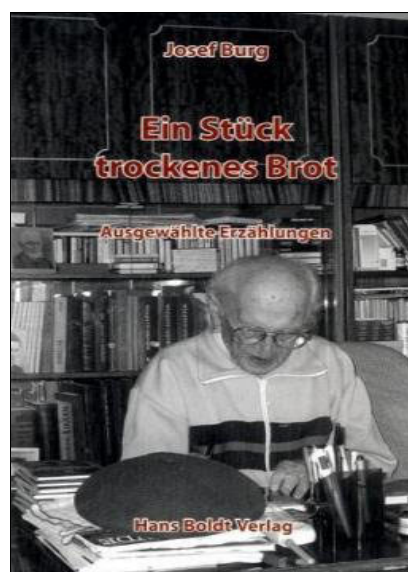
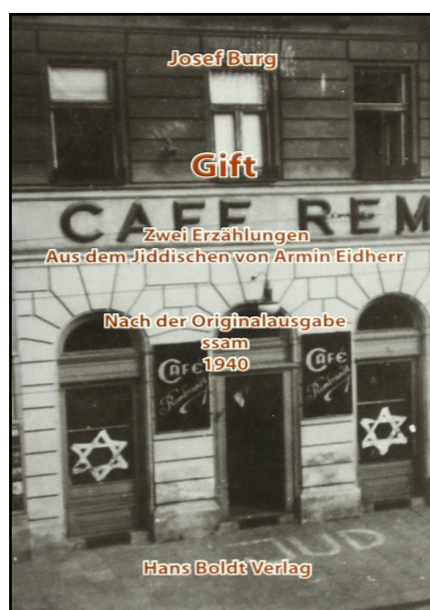
Coperta volumului *Cernăuțiul meu. Povestiri*, Aachen, Editura Rimbaud, 2018.
Sursa: https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEA_enRO855RO855&q=Josef+Burg



Coperta volumului *Un cântec despre toate cântecele*, Leipzig, St. Benno, 1988.
Sursa: <https://www.booklooker.de//>.



Placa memorială din Cernăuți, realizată de sculptorul Anatoli Piontkovski, cu sprijinul financiar al fiicei scriitorului, Mariana Burg.
Sursa: <https://www.bukowina-portal.de//>.



Copertele volumelor *Odisee* (2000), *Otravă. Două povestiri* (2005) și *O bucată de pâine uscată. Povestiri alese* (2008), Winsen/Luhe, Hans Boldt.
Sursa: <https://www.amazon.de>.